

Hogeschool Gent
Departement Architectuur, Audiovisuele en Beeldende Kunst
Jozef Kluyskensstraat 2
9000 Gent

academiejaar 2005-2006
Beeldende Kunst - optie Grafische en Reclamevormgeving

Stéphanie Besard
Afstudeerproject:
Genesis

promotor: Martin Baeyens
co-promotor: Johan Bosschem

[Voorwoord]

Ik voel dat ik met dit afstudeerproject doe wat ik hoopte te kunnen doen toen ik vier jaar geleden besloot grafische vormgeving te studeren. Ik kwam uit de richting Latijn – Moderne talen en het lag niet voor de hand dat ik grafische vormgeving zou studeren. Maar ik had veel boeken en cursussen in de hand gehad en ondervonden hoeveel een goede vormgeving bijdraagt. Studeren was dan nl. zoveel aangenamer en makkelijker. En ik wou daardoor een deel hebben aan het aangenamer maken van de lees- of leerervaring.

Afstuderen is een mijlpaal.

Om die mijlpaal voorbij te (mogen) gaan, is het nodig om te bewijzen dat ik klaar ben om me als grafisch vormgever, als kunstenaar, de wijde wereld in te begeven. Dit afstudeerproject is een bewijsstuk.

Gedurende vier jaar hebben we niet alleen de technische kennis van digitale programma's en andere technieken opgestoken, maar ook een persoonlijke artistieke visie ontwikkelt. De ontwikkeling van die visie stelde me in staat om zelf keuzes te maken en die te kunnen verantwoorden.

Aan u leg ik nu verantwoording van mijn keuzes af, aan u om die te beoordelen.

[Inleiding]

Zelden is een mens zo vrij als wanneer hij leest. Het boek is een universum, waarin ritme, taal en stijl kleurbepalend zijn. De lezer mag tot in de donkerste plekjes van dat universum doordringen. Je mag er meedenken en meeleven met de personages. Je mag ideeën aannemen en afwijzen. Een aantal routes zijn uitgezet, maar op geen enkel moment word je verplicht om ze te volgen. Je kiest of je op de hoofdweg blijft, of ook een paar zijpaden bewandelt.

Een tekening lees je op een vergelijkbare manier als een tekst. Elke lijn, kleur en vorm heeft zijn plaats. Jij bepaalt welke verbanden voor jou zinvol zijn. Net als poëzie bijvoorbeeld kunnen beelden je plezier verschaffen zonder dat je ze helemaal begrijpt. Maar hoe meer betekenis je tussen de lijnen opdiept, hoe groter het plezier wordt. Net als aan tekst kun je aan prenten ideeën en emoties koppelen, maar ze kunnen ook je zin voor schoonheid ontwikkelen. Heel wat prentenboeken, die door velen zonder meer als kinderboeken worden beschouwd, dagen lezers van welke leeftijd dan ook uit om naar binnen te gaan en zich over te leveren aan een soms vervreemdend en confronterend universum.

(UIT: BUITEN DE LIJNTJES GEKLEURD – MARITA VERMEULEN)

[Achtergrondinformatie: de bijbel]

Het woord 'bijbel' is afgeleid van het Griekse woord biblia, dat 'papyrusrollen' of 'boeken' betekent. De bijbel is eigenlijk geen boek, maar een verzameling - een bibliotheek - van 66 afzonderlijke boeken.

De eerste 39 boeken staan bekend als het Oude Testament of de Hebreeuwse Geschriften, aangezien ze grotendeels in die taal werden geschreven. De Hebreeuwse Geschriften behandelen de vroege geschiedenis van de aarde en van de mensheid, alsook de geschiedenis van de natie Israël uit de oudheid, vanaf haar ontstaan tot in de vijfde eeuw v. Chr.

De resterende 27 boeken staan bekend als het Nieuwe Testament of de christelijke Griekse Geschriften, omdat ze werden geschreven in het Grieks, de internationale taal van die tijd. De christelijke Griekse Geschriften gaan speciaal over de leringen en activiteiten van Jezus Christus en zijn discipelen in de eerste eeuw.

"De bijbel is het meest gelezen boek in de geschiedenis. Van de bijbel zijn meer exemplaren verspreid dan van enig ander boek. Ook is de bijbel vaker en in meer talen vertaald dan enig ander boek." - The World Book Encyclopedia.

De bijbel is zelfs onder de klassieke werken uitzonderlijk. Het is verreweg het meest verspreide boek op aarde. Elk jaar worden er zo'n zestig miljoen exemplaren van de gehele bijbel of gedeelten ervan verspreid. De eerste uitgave die met losse letters werd gedrukt, kwam rond 1455 van de drukpers van Johannes Gutenberg. Sindsdien zijn er naar schatting vier miljard bijbels (in zijn geheel of gedeelten ervan) gedrukt. Geen enkel ander boek, van religieuze of andere aard, komt zelfs maar in die richting.

De bijbel is ook het meest vertaalde boek in de geschiedenis. Hij is in zijn geheel of in gedeelten in meer dan 2100 talen en dialecten vertaald. Meer dan negentig procent van de mensheid heeft toegang tot ten minste een deel van de bijbel in de eigen taal. Dit boek heeft

dus nationale grenzen overschreden en is boven raciale en etnische barrières uitgestegen.

Deze verzameling van boeken drukte haar stempel op grote kunstuitingen, literaire werken, muziekstukken, het recht, ... 'De bijbel is hoogstwaarschijnlijk hét invloedrijkste boek ooit' (THE NEW ENCYCLOEPEDIA BRITANNICA MICROPOEDIA, 1987, DEEL 2, BLZ. 194).

De bijbel is zo stevig verankerd in de Westerse cultuur dat 'iedereen, gelovig of ongelovig, die niet bekend is met bijbelse leringen en verslagen in cultureel opzicht ongeletterd is' (EMERGING TRENDS, NOVEMBER 1994, BLZ.4)

De bijbel is vaak het onderwerp of er wordt vaak naar verwezen in de kunst. Als je de bijbel niet kent, kan je ook veel in de kunst niet snappen. Als ik even Wiliam Blake mag citeren: 'The Old and New Testament are the Great Code of Art'.

[Uitleg: Genesis]

'Genesis' is het griekse woord voor 'oorsprong' en is het eerste boek van de bijbel. Het bevat onder andere het scheppingsverhaal, vandaar dat het ook zo'n bekend bijbelboek is. Genesis vormt een waardevolle basis voor het begrijpen van alle andere bijbelboeken en is onontbeerlijk voor het christendom, en in die zin ook voor het begrijpen van bepaalde kunststromingen.

[Genesis 1-2]

1 In [het] begin schiep God de hemel en de aarde.

2 De aarde nu bleek vormloos en woest te zijn en er lag duisternis op het oppervlak van [de] waterdiepte; en Gods werkzame kracht bewoog zich heen en weer over de oppervlakte van de wateren.

3 Nu zei God: „Er kome licht.“ Toen kwam er licht. 4 Daarna zag God dat het licht goed was, en God bracht een scheiding teweeg tussen het licht en de duisternis. 5 En God noemde het licht voortaan Dag, maar de duisternis noemde hij Nacht. En het werd avond en het werd morgen: een eerste dag.

6 Verder zei God: „Er kome een uitspansel tussen de wateren en er kome scheiding tussen de wateren en de wateren.“ 7 Toen ging God ertoe over het uitspansel te maken en scheiding te maken tussen de wateren die onder het uitspansel zouden zijn en de wateren die boven het uitspansel zouden zijn. En het werd zo. 8 En God noemde het uitspansel voortaan Hemel. En het werd avond en het werd morgen: een tweede dag.

9 Verder zei God: „Dat de wateren onder de hemel in één plaats verzameld worden en het droge land te voorschijn kome.“ En het werd zo.

10 En God noemde het droge land voortaan Aarde, maar de verzameling der wateren noemde hij Zeeën.

Voorts zag God dat [het] goed [was]. 11 Verder zei God: „De aarde late gras uitspruiten, zaaddragende plantengroei, vruchtbomen die vrucht opleveren naar hun soort, waarvan het zaad erin is, op de aarde.“ En het werd zo. 12 En de aarde ging

gras voortbrengen, plantengroei die zaad droeg naar zijn soort en bomen die vrucht opleverden, waarvan het zaad erin is naar haar soort. Toen zag God dat [het] goed [was]. 13 En het werd avond en het werd morgen: een derde dag.

14 Verder zei God: „Dat er [hemel]lichten komen aan het uitspansel van de hemel om scheiding te maken tussen de dag en de nacht; en ze moeten dienen tot tekenen en voor [het vaststellen van] tijdperken en dagen en jaren. 15 En ze moeten dienen tot [hemel]lichten aan het uitspansel van de hemel om op de aarde te schijnen.“ En het werd zo. 16 En God ging ertoe over de twee grote [hemel]lichten te maken, het grootste [hemel]licht om te heersen over de dag en het kleinste [hemel]licht om te heersen over de nacht, en ook de sterren. 17 Aldus plaatste God ze aan het uitspansel van de hemel om op de aarde te schijnen, 18 en om overdag en 's nachts te heersen en om scheiding te maken tussen het licht en de duisternis. Toen zag God dat [het] goed [was]. 19 En het werd avond en het werd morgen: een vierde dag.

20 Verder zei God: „Dat de wateren een gewemel van levende zielen voortbrengen en dat vliegende schepselen over de aarde vliegen langs het vlak van het uitspansel van de hemel.“ 21 En God ging ertoe over de grote zeemonsters te scheppen en elke levende ziel die zich beweegt, waarvan de wateren gingen wemelen naar hun soort, en elk gevleugeld vliegend schepsel naar zijn soort. Toen zag God dat [het] goed [was]. 22 Daarop zegende God ze en zei: „Weest vruchtbaar en

wordt tot vele en vult de wateren in de zeebekkens, en laat de vliegende schepselen tot vele worden op de aarde.” **23** En het werd avond en het werd morgen: een vijfde dag.

24 Verder zei God: „Laat de aarde levende zielen voortbrengen naar hun soort: huisdieren en zich bewegend gedierte en wild gedierte der aarde naar hun soort.” En het werd zo.

25 En God ging ertoe over het wild gedierte der aarde te maken naar zijn soort en de huisdieren naar hun soort en al het zich bewegende gedierte van de aardbodem naar zijn soort. Toen zag God dat [het] goed [was].

26 Verder zei God: „Laten wij de mens maken naar ons beeld, overeenkomstig onze gelijkenis, en laten zij de vissen der zee en de vliegende schepselen van de hemel en de huisdieren en de gehele aarde en al het zich bewegende gedierte dat zich op de aarde beweegt, in onderworpenheid hebben.” **27** En God ging ertoe over de mens te scheppen naar zijn beeld, naar Gods beeld schiep hij hem; als man en als vrouw schiep hij hen. **28** Voorts zegende God hen en God zei tot hen: „Weest vruchtbaar en wordt tot velen en vult de aarde en onderwerpt haar, en hebt de vissen der zee en de vliegende schepselen van de hemel en elk levend schepsel dat zich op de aarde beweegt, in onderworpenheid.”

29 Verder zei God: „Ziet, ik heb U alle zaaddragende plantengroei die op de oppervlakte van de gehele aarde is, en elke boom waar zaaddragende boomvrucht aan zit, gegeven. U diene het tot voedsel. **30** En aan al het wild gedierte der aarde en aan elk vliegend schepsel van de hemel en aan alles wat zich op de aarde beweegt,

waarin leven als een ziel is, heb ik alle groene plantengroei tot voedsel gegeven.” En het werd zo.

31 Daarna zag God alles wat hij gemaakt had en zie! [het was] zeer goed. En het werd avond en het werd morgen: een zesde dag.

2 Zo kwamen de hemel en de aarde en hun gehele leger tot voltooiing. **2** En tegen de zevende dag kwam God tot de voltooiing van zijn werk dat hij gemaakt had, en hij ging ertoe over op de zevende dag te rusten van al zijn werk dat hij gemaakt had.

3 Voorts zegende God de zevende dag en hij heiligde die, omdat hij daarop is blijven rusten van al zijn werk, dat God geschapen heeft om [het] te maken.

4 Dit is [de] geschiedenis van de hemel en de aarde ten tijde dat ze werden geschapen, op de dag waarop Jehovah God aarde en hemel maakte.

5 Nu was er nog geen enkele struik van het veld op de aarde te vinden en er ontsproot nog geen plantengroei van het veld, want Jehovah God had het niet laten regenen op de aarde en er was geen mens om de aardbodem te bebouwen. **6** Maar een nevel steeg gewoonlijk op uit de aarde en drenkte de gehele oppervlakte van de aardbodem.

7 En Jehovah God ging ertoe over de mens te vormen uit stof van de aardbodem en in zijn neusgaten de levensadem te blazen, en de mens werd een levende ziel. **8** Voorts plantte Jehovah God een tuin in Eden, tegen het oosten, en daar plaatste hij de mens die hij gevormd had. **9** Zo liet Jehovah God uit de aardbodem allerlei geboomte ontspruiten, begerlijk voor het

gezicht en goed tot voedsel, en ook de boom des levens in het midden van de tuin en de boom der kennis van goed en kwaad.

10 Nu was er een rivier die van Eden uitging om de tuin van water te voorzien, en vandaar splitste ze zich voorts en werd als het ware tot vier hoofd[takken]. 11 De naam van de eerste is Pison; deze omstroomt het gehele land Havila, waar goud is. 12 En het goud van dat land is goed. Daar is ook het bdelliumhars en de onyxsteen. 13 En de naam van de tweede rivier is Gihon; deze omstroomt het gehele land Kusch. 14 En de naam van de derde rivier is Hiddekel; deze loopt ten oosten van Assyrië. En de vierde rivier is de Eufraat.

15 Jehovah God nam nu de mens en plaatste hem in de tuin van Eden om die te bebouwen en er zorg voor te dragen. 16 En Jehovah God legde de mens ook het volgende gebod op: „Van elke boom van de tuin moogt gij tot verzadiging eten. 17 Maar wat de boom der kennis van goed en kwaad betreft, gij moogt daarvan niet eten, want op de dag dat gij daarvan eet, zult gij beslist sterven.”

18 Verder zei Jehovah God: „Het is niet goed dat de mens alleen blijft. Ik zal een hulp voor hem maken, als zijn tegenhanger.” 19 Nu vormde Jehovah God uit de aardbodem al het wild gedierte van het veld en elk vliegend schepsel van de hemel, en vervolgens bracht hij ze tot de mens om te zien hoe hij elk daarvan zou noemen; en zoals de mens die dan noemde, elke levende ziel, dat was zijn naam.

20 De mens gaf dus namen aan alle huisdieren en aan de vliegende schepselen van de hemel en aan al het

wild gedierte van het veld, doch voor de mens werd geen hulp gevonden als zijn tegenhanger. 21 Daarom deed Jehovah God een diepe slaap op de mens vallen, en terwijl hij sliep, nam hij een van zijn ribben en sloot toen het vlees over die plaats toe.

22 Daarna bouwde Jehovah God de rib die hij uit de mens had genomen tot een vrouw en bracht haar tot de mens.

23 Toen zei de mens:
„Dit is eindelijk been van mijn gebeente

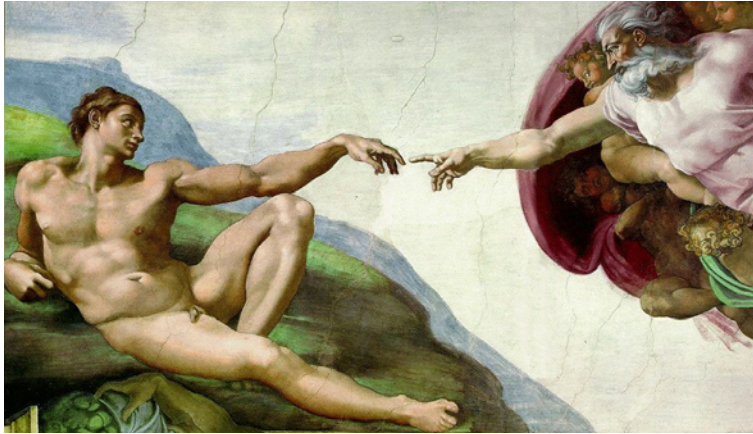
En vlees van mijn vlees.
Deze zal Mannin worden genoemd,
Omdat deze uit de man werd genomen.”

24 Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en hij moet zich hechten aan zijn vrouw en zij moeten één vlees worden. 25 En zij bleven beiden naakt, de mens en zijn vrouw, en toch schaamden zij zich niet.

(NIEUWE WERELDVERTALING
VAN DE HEILIGE SCHRIFT)

[voorbeelden: kunstenaars die ook al met dit thema werkten]

Het scheppingsverslag zoals beschreven in de Bijbel heeft al menig kunstenaars geïnspireerd. Wellicht het meest beroemd is het werk van Michelangelo dat te bezichtigen is in de Sixtijnse Kapel in het Vaticaan.

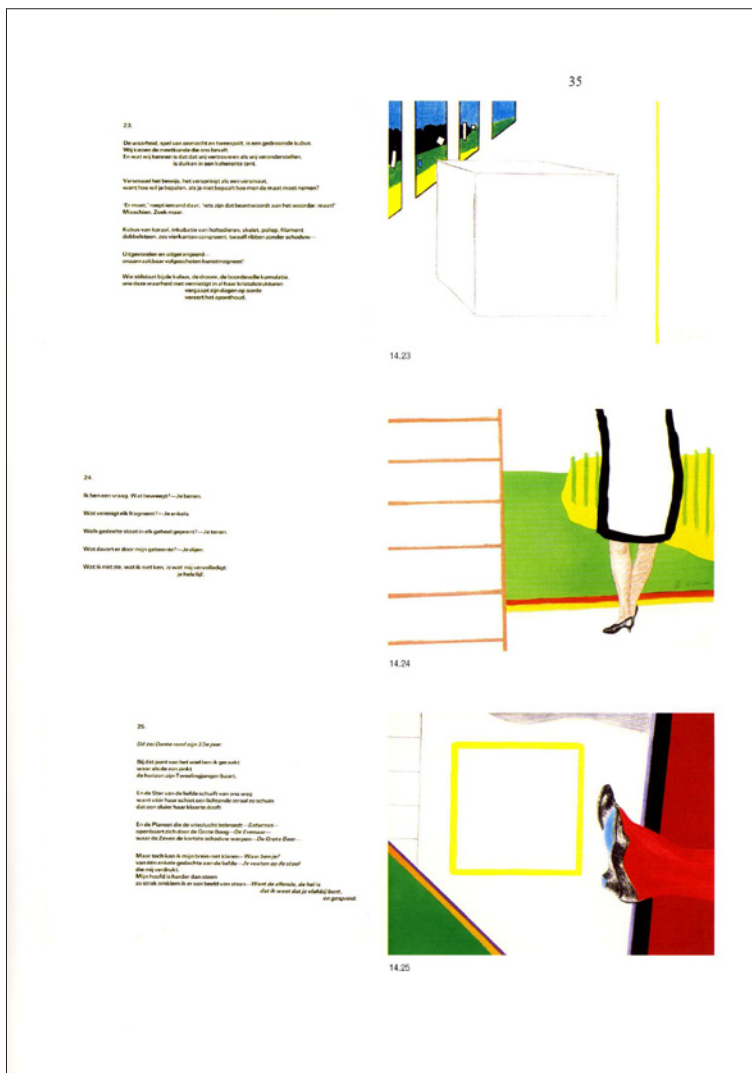

'The creation of Adam' waarbij God en Adam elkaar met de gestrekte arm net niet aanraken, is heel bekend.

Van de Pre-Rafaeliet Edward Burne-Jones is een reeks bekend waarvan dit The Fifth and Sixth Day of Creation is. Elk van de engelen houdt een globe vast die elk een van de voorgaande dagen van de schepping symboliseren.

Meer hedendaags is 'Genesis', een bundel van 32 gedichten met 33 lithografieën die in 1969 tot stand kwam door de samenwerking tussen Roger Raveel en Hugo Claus.

[Wat wil ik doen?]

Nu, wat wil ik doen is het scheppingsverslag illustreren. De Bijbel is een bijzonder boek en de illustraties die men in op de bijbel gebaseerde lectuur vindt, zijn – jammer genoeg – vaak saai, fantasieloos, en vol clichés. Daarom wil ik graag op zoek gaan naar een frisse vormgeving voor deze oude geschriften.

[Visie]

Genesis is een prachtig verhaal en ik vind het onnodig om aan de inhoud veranderingen aan te brengen. Ik wil het verhaal getrouw navertellen, zonder het oorspronkelijke verhaal geweld aan te doen door 't te verdraaiien, onjuistheden te vertellen, ...

Nee, aan de inhoud van het verhaal wil ik niks wijzigen, maar de vertaling van de tekst in beelden zijn tenslotte wel een persoonlijke interpretatie.

Concreet betekent dat voor mij een zoektocht naar soberheid, naar helderheid. Ik wil op zoek gaan naar de essentie, en met heel weinig heel veel voorstellen, durven afstappen van clichés en 't eens durven voorstellen op 'n ongewone manier.

Voordat ik mijn eigen illustraties toelicht, kan ik misschien eerst iets vertellen over de evolutie van illustratie in Vlaanderen. Daarnaast wil ook graag de illustratoren bespreken die me in dit thema vooraf zijn gegaan, en de illustratoren aan wie ik een voorbeeld neem.

[Geschiedenis: illustratie in Vlaanderen]

Wanneer men de (jongeren)bibliotheek inloopt, kan men wel eens verrast worden door het fris en jong aanbod, wat de indruk kan wekken dat de Vlaamse jeugdliteratuur pas op het einde 20ste eeuw tot bloei gekomen is. Maar het begint vroeger; namelijk in 1838 met *De Leeuw van Vlaanderen*.

Dit is een heldenroman die van grote invloed was in een land waar Frans lange tijd (tot 1898) enige officiële taal was. Frans was ook de taal van de rijken en bijgevolg ook de cultuur- en onderwijstaal. *De Leeuw van Vlaanderen* werd in vele Vlaamse huiskamers voorgelezen en wakkerde het nationaal bewustzijn aan. Hoewel de schrijver niet de jeugd als doelgroep in gedachte had, vond het verhaal toch zijn weg naar de jonge lezers. In die zin ligt *De Leeuw van Vlaanderen* aan de basis van de Vlaamse jeugdliteratuur.

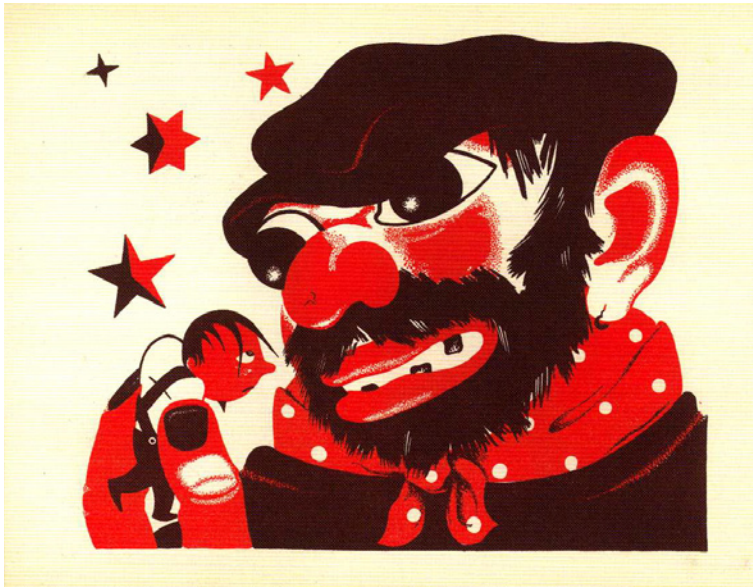
Literatuur kan de kennis en de kracht overbrengen die de mens nodig heeft om zich tegen sociaal onrecht te verweren. Maar sociale en economische omstandigheden op het einde 19de eeuw werkten de snelle ontwikkeling van authentieke vlaamse (jeugd)literatuur niet meteen in de hand.

De Leeuw van Vlaanderen had nood aan versterking.

Omstreeks 1900 begon Lode Opdebeek (1869 – 1930) met het lenigen van die nood. Hij schreef een aantal jeugdboeken, die niet meteen blijk gaven van literaire ambities maar wel in de behoefte aan oorspronkelijk Vlaamse verhalen voorzagen. Hij richtte in Antwerpen een uitgeverij op die gespecialiseerd was in jeugd- en kinderboeken en stelde zijn fonds open voor andere auteurs. Uit die periode stammen *Jan zonder vrees van Constant de Kinder* (1863 – 1943) en *Versjes en liedjes voor 't jonge volkje van Hendrik van Tichelen* (1883 – 1967). Zoals vele Vlaamse auteurs stond van Tichelen in het onderwijs, waar hij vaststelde dat kinderen nauwelijks toegang hadden tot wat hij 'opbouwende ontspanning' noemde.

Van Tichelen volgde de internationale ontwikkelingen op het gebied van jeugdliteratuur op de voet. In Groot-Britannië, Duitsland en Scandinavië verschenen in de loop van de 19de eeuw door de toenemende druktechnische mogelijkheden mooi geïllustreerde en opvallend vormgegeven boeken. Van Tichelen betreunde dat er in Vlaanderen op dit vlak vrijwel niets gebeurde.

Terwijl de beeldroman voor volwassenen het in het begin van de 20ste eeuw in Vlaanderen goed deed, waren er nauwelijks illustratoren die voor kinderen tekenden. Van Tichelen liep hoog op met het illustratiewerk van Felix Timmermans en legde contact met o.a. Edmond Van Offel, die een van de eerste illustratoren was die doelbewust voor kinderen tekende. Hij maakte illustraties voor boeken van Lode Opdebeek en voor Versjes en liedjes voor 't jonge volkje (De Vos en Van Der Groen, 1906), waarmee Hendrik van Tichelen debuteerde als kinderdichter. Van Tichelen bracht nog meer boeken uit en nodigde steeds uitmuntende illustratoren uit om een authentieke artistieke invulling aan de inhoud te geven.

UIT: HUMPIE DUMPIE, CYRIEL VAN RODE MET TEKENINGEN VAN FREDERIK GARRELS.

Wat mede onder invloed van Hendrik van Tichelen zo mooi van start leek te gaan, werd in de kiem gesmoord met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Geruime tijd moesten boeken weer goedkoper worden en kregen vooral vertalingen van buitenlandse boeken een plek in de Vlaamse bibliotheken. Ook werd gekozen voor boeken die pedagogische of religieuze visie onderschreven. De prentenboeken van vooruitstrevende illustratoren hebben in Vlaanderen geen terein kunnen veroveren. En de 'gezagsondermijnende' kinderboeken van Nederlandse Annie M.G. Smidt met illustraties van Fiep Westendorp vinden in het katholieke onderwijs nauwelijks ingang. Maar ook de

invloed van de innoverende Vlaamse illustratoren bleef beperkt, evenals het lezerspubliek dat ervoor openstond.

Pas in de jaren '50 ging men massaal overstag voor die ene betoverende, immer perfecte prentenboekfiguur: Tiny. Lezers doken met plezier weg in de 'wonderschone' wereld van Tiny. Tiny's illustrator Marlier was een meester in het uitdrukken van emoties in lichaamshouding, die de boeken herkenbaar en levensecht maakten ondanks de suikerzoete kleuren en kraaknette kindertjes. Door de extreme gruwel van de Tweede Wereldoorlog was het verlangen naar onschuld en ongereptheid groot.

Vlaamse illustratoren geven zelden toe aan de eeuwige druk om vooral knuffelbare figuren met ontroerende ronde ogen te tekenen, maar het vermogen om in een lichaamshouding een scala van emoties uit te drukken hebben illustratoren als Klaas Verplancke, Gerda Dendooven in ieder geval gemeen met Marlier.

Wie in Vlaanderen kinderboeken las in de jaren '60, is ongetwijfeld vertrouwd met het werk van illustratrice Lie oftewel Lieve Schatteman, die zowel eigen teksten als werk van andere auteurs illustreerde. Zij is bekend van onder andere de figuren Oekie Loekie en Honkie Ponkie. Haar personages kijken met grote ronde ogen onschuldig de wereld in en hebben een bijzonder hoog knuffelgehalte. De tekeningen zijn expressief en explicief afgestemd op kinderen.

Even lieflijk en minstens zo bekend is het werk van Jaklien Moerman, die in de jaren '70 zeer productief was. Bekend zijn de illustraties in Floris en Floriaan en Gaatjes in de Hemel van Mariette Vanhalewijn (Lannoo, 1973 en 1978). De snoetjes van de dieren en kinderen zijn lieflijk, teder, en heel expressief.

Verrukkelijke kinderfiguurtjes deden het erg goed in de jaren '60 en '70, en al bij al boden de Vlaamse kinderboeken weinig vernieuwing. Niet dat er helemaal niks gebeurde op het gebied van illustratie, integendeel. De roergangers van uitgeverij Averbode – waar de katholiek geïnspireerde kinderbladen Zonnekind (1958 - ...) Zonnestraal (1966 - ...) en Zonneland (1920 - ...) verschenen – waren zich door de jarenlange ondervinding zeer bewust van de zeggingskracht van een goede illustratie en stimuleerden de interactie tussen tekst, prent en lezer. De Averbodebladen werden een kweekvijver voor getalenteerde illustratoren, die er leerden werken tegen scherpe deadlines, en,

belangrijker nog, ze kregen de mogelijkheid om een authentieke vormtaal te ontwikkelen die voor kinderen van uiteenlopende leeftijden leesbaar was. Toonaangevende illustratoren als Koen Fossey, Lieve Baeten en Klaas Verplancke vonden hier hun leerschool. Terwijl in de jaren '70 kinderboeken vooral maatschappelijke en psychologische problemen naar voren schoven zonder zich al te veel zorgen te maken over stilistische of compositorische inventiviteit, werd in de jaren '80 plots aandacht besteed aan de esthetische kwaliteiten van het kinderboek. Opeens kwam er beweging in het Vlaamse jeugdliteraire landschap. Gaandeweg vond het belang van vormgeving en het denken over een totaalconcept breder ingang in het Vlaamse boekenvak. Schrijver/illustrator Gregie De Maeyer (1951 – 1998) speelde hierin een voortrekkersrol. In 1984 ontving hij als eerste Vlaming de Premio Grafico op de internationale boekenbeurs van Bologna voor de illustraties van Boerenjongens (Henri van Daele, Davidsfonds, 1982). Gregie De Maeyer streed samen met collega's – illustratoren voor de erkenning van de illustrator als creatief medewerker aan en schepper van een boek. Vele illustratoren, auteurs en uitgevers werden meegesleept door de tomeloze energie van De Maeyer.

Werd er in de jaren '80 nog volop gestreden voor de gelijkwaardigheid tussen tekst en print, in de jaren '90 leek de strijd beslecht. Dit werd mede in de hand gewerkt door de opmerkelijke keuzes en initiatieven van de kersverse uitgeverij De Eenhoorn, met aan het hoofd Bart Desmyter. Samen met auteur Geert De Kockere zette Desmyter de deur wagenwijd open voor aanstormend tekentalent. Bij uitgeverij De Eenhoorn geven illustratoren het beste van zichzelf, volgens Desmyter, 'omdat ze de tijd en de gelegenheid krijgen om hun eigen ding te doen. Bij ons mogen ze buiten de lijntjes gaan.' Zowel uitgever Bart Desmyter als vele illustratoren stellen dat de inspirerende rol die auteur Geert De Kockere heeft gespeeld bij de ontwikkeling van het Vlaams prentenboek nauwelijks overschat kan worden. Door de uitgekende vormgeving en de bereidheid tot risicovolle investeringen verwierf De Eenhoorn een fonds met wereldklasse. Naar hun voorbeeld gaan ook andere Vlaamse uitgevers op zoek naar aantrekkelijk en oorspronkelijk beeldmateriaal, zoals Davisfonds/Infodok, Afijn, Lannoo... Een belangrijke factor in de ontwikkeling van het Vlaamse prentenboek

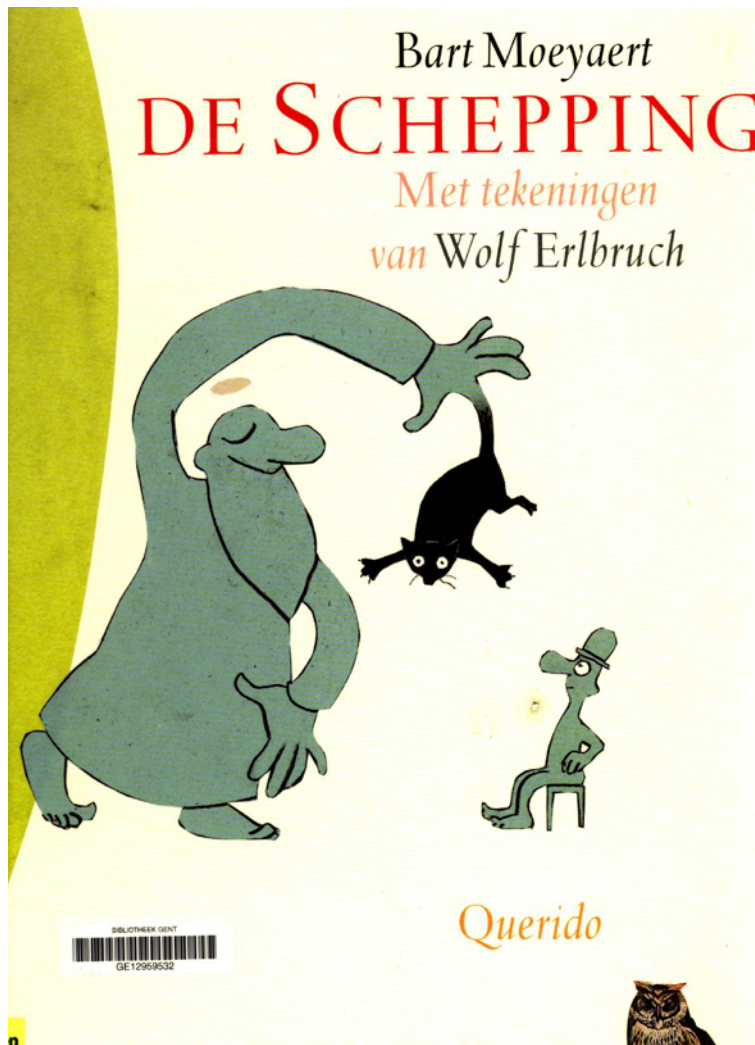
is ongetwijfeld de financiële ondersteuning van het Vlaams Fonds voor Letteren (VFL). Het VFL onderschrijft de stelling van Gregie De Maeyer dat in een kinderboek de illustraties even belangrijk zijn als de tekst en er vaak een extra dimensie aan toevoegen. Bovendien werkt het VFL actief mee aan de verspreiding van de Vlaamse (jeugd)literatuur in het buitenland, door te investeren in vertalingen en in tentoonstellingen.

Een bezoek aan internationale boekenbeurzen toont aan dat de narratieve kracht gekoppeld aan artistieke beelden die geworteld zijn in een rijke Vlaamse beeldcultuur, maken dat het Vlaamse prentenboek ook internationale erkenning krijgt. Het mooie Vlaamse prentenboek bestaat, en hoe beter je het leert kennen, hoe meer je ervan gaat houden.

(UIT: BUITEN DE LIJNTJES GEKLEURD – MARITA VERMEULEN)

[voorbeelden: illustratoren die met hetzelfde thema werkten]

Een parel van zo'n prentenboek is *De Schepping*, met het eigenzinnige scheppingsverhaal van Bart Moeyaert, dat bekroond werd met de Vlaamse Boekenleeuw én genomineerd voor de Gouden Uil Jeugdliteratuurprijs.

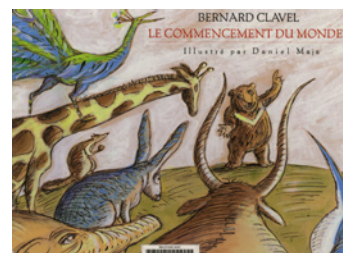
Voor Bart Moeyaert was Wolf Erlbruch dé enige geschikte illustrator: 'We hebben duidelijk in dezelfde tuin gespeeld, zei Bart Moeyaert toen hij me vroeg om zijn verhaal te illustreren. En eigenlijk hebben we wel een soort geestesverwantschap. We kijken een beetje op dezelfde

manier naar de wereld, vermoed ik. Ook de humor van Moeyaert heeft de illustraties mee bepaald. En het ritme zat goed. Als ik een tekst moet illustreren zeg ik die vele keren hardop om de melodie ervan te voelen. Die inspireert me dan voor kleuren en vormen en zelfs voor de hele structuur van het boek.' In *De Schepping* liet Erlbruch opvallend veel wit. 'Je kunt het toch niet allemaal tekenen, al wat geschapen is. Je moet ook niet al te veel gaan vertellen in de prenten. Dan laat je ook niets meer aan de verbeelding over.' In *De Schepping* wordt vooral de interactie tussen de genereus scheppende God en een klein korzelig ventje met bolhoed prachtig gesuggereerd. Die 'ik' moet zowat het Griekse koor voorstellen, de vox populi als je wilt, die met zijn rug naar de rest, die hele scheppingsdrang met scepsis en achterdocht bekijkt. Als God hem dan uiteindelijk een eigen plek geeft 'tussen de zon en de maan en de sterren en verste verte daarachter' draait hij letterlijk bij. 'Zelf ben ik niet gelovig', zegt Erlbruch, 'maar ik heb een mateloze bewondering voor de schepping, wie ze ook bedacht mag hebben. De wereld blijft me inspireren. Het is allemaal een kwestie van kijken, veel en goed om je heen kijken, want er is enorm veel te zien.'

(UIT: DE MORGEN – 17 MAART 2004.)

Met het wit in zijn boek ben ik het eens: je kan niet alles tekenen en ik vind het fijn als het boek niet 'af' is, als je nog iets open voor interpretatie laat. Op die manier is de lezer/kijker vrij het wit in te vullen zoals hij wil.

Le commencement du monde van Bernard Clavel en geïllustreerd door Daniel Maja. De illustraties hier gaan alweer naar de klassieke manier van voorstellen. Het enige wat ongewoon is eraan is wellicht de bijna schetsmatige lijnvoering – eigenlijk is het net alsof de illustrator zijn snelschetsen inkleurde – die ook dynamiek in de beelden brengt.

[mijn voorbeelden in illustratie]

Na massa's boeken in m'n handen te hebben gehad en er bijna letterlijk met mijn neus in te plakken, werd het me duidelijk wie er voor mij uitspringt. Elk van mijn voorbeelden heeft me tot nadenken gestemd en van elk van hen heb ik geleerd.

Op het gebied van illustratie zijn dit zonder enige twijfel Carll Cneut, Sabien Clement, Ann Kestens. Op gebied van tekst konden Geert De Kockere en Mark Insingel me blijven boeien.

Carll Cneut is in de tien jaar sinds zijn debuut sterk geëvolueerd. Hij toont bijzonder veel gevoel voor een sterke en tegelijk fragiele compositie te bezitten, waarbij hij naar de juiste balans zoekt, wat in een optimale uitdrukingskracht resulteert. Hij werkt onder andere met het afsnijden van vormen: Je kijkt met hem over de randen van het boek de oneindige wereld van de fantasie in. Daarnaast toont hij ook bijzonder veel aandacht voor detail. Een beeld kan op het eerste zicht helder lijken, maar als je er opnieuw naar kijkt, ontdek je dieper liggende betekenissen: als je het verhaal ziet als een lange lijn, dan zie je dat er ook veel boven en onder die lijn gebeurt.

Hij speelt met verhoudingen (bvb. in *Woeste Mie*: het massieve lijf van Woeste Mie tegenover de fragiele pentekeningen). Hij bezit een fijn gevoel voor kleur. Dit alles resulteert in bezielde illustraties: de illustrator slaagt erin een bepaald gevoel goed weer te geven.

Sabien Clements fantasie, haar andere kijk en manier om iets voor te stellen, haar spontaneïteit, ... maken dat haar illustraties steeds verrassend zijn. Met één enkele lijn brengt ze een wit blad papier tot leven. Haar figuren zijn heel spontaan getekend, waardoor ze dynamiek oproept.

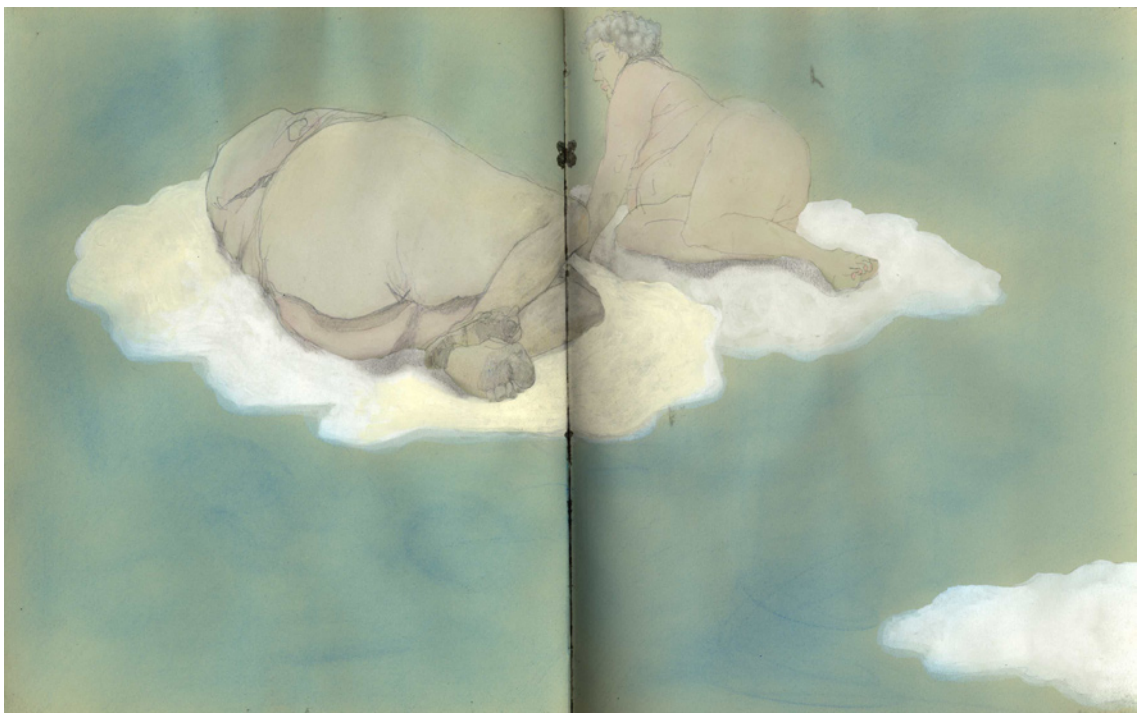

Ze debuteerde met illustraties voor de dichtbundel *Jij Lievert*. Via pentekeningen en kleurvlakken heeft ze de (naakte) mens weer in al zijn kwetsbaarheid met al even fragiele lijnen. Tegelijk tonen de houdingen en soms te lange of te korte armen de angst, de onhandigheid en toch de tederheid van geliefden. In het boek *De aap komt uit de mouw*, zet ze met 'n vrij speelse – bijna argeloze – lijn levendige en karaktervolle dieren neer en stuurt kinderen (en volwassenen) op een ontdekkingstocht naar dierensprekwoorden. En reken maar dat ook volwassenen veel plezier aan dit boek beleven. Dit boek is tijdloos.

Ann Kestens bewonder ik voornamelijk om de eenvoud van haar beelden. Ze werkt vaak met zwart en slechts één of enkele steunkleur(en), waarmee ze de ene keer hele vlakken en de andere keer slechts een kleuraccent aanbrengt. Haar werk getuigt van 'n soberheid die heel aantrekkelijk is. Haar gebruik van grafische technieken zoals zeefdruk, lino, ets, ... boeit me.

Ook het werk van Anna-Maria Decock had 'n heuse indruk op me. Ze heeft veel gevoel voor compositie en humor, en aan fantasie ontbreekt het haar zeker ook niet. Haar tekeningen getuigen van een kracht, haar figuren zijn steeds karaktervol. De – soms ongewone – plaatsing van de elementen op het blad is haar sterkte, wat ze nog eens bekrachtigt met speelse kleuraccenten. Haar werk roept bij mij (en ongetwijfeld vele anderen) bewondering en een glimlach op.

[mijn voorbeelden in tekst]

Op het gebied van tekst is Geert De Kockere ongetwijfeld zeer getalenteerd. Hij speelt met ritme en klank, zijn teksten zijn speels, verrassend. Hij speelt met woorden, geeft je 'a smile in the mind'. Ik geef enkele voorbeelden om dit aan te tonen. Ook op zijn website vindt je onnoemelijk veel gedichten die hier perfecte voorbeelden van zijn. Ik geef je enkele van de gedichten uit:

ONTMOETINGEN – GEERT DE KOCKERE & ISABELLE VANDENABEELE

Laatst nog zag ik Stilte.
Ze zat op een krukje
in de gang,
zei geen woord.

Ze was breekbaar
en omringd
door stofjes in het licht.
Ze was heel stil.

Ik sprak haar aan
en ze brak...

Hoogmoed steeg me
naar het hoofd,
kroop in mijn nek
en bleef er koppig zitten.

Wat een dikke nek,
riep iemand.

Twijfel zag mij staan
en vroeg zich af
of daar iemand stond.

Bent u iemand? riep hij
en vroeg zich af
of hij dat riep.

Ja! riep ik terug,
waarna Twijfel zweeg
en zich afvroeg
of iemand had geroepen.

Ver van huis
kwam ik Heimwee tegen.
Ze kroop ongevraagd
op mijn schoot.

Ik had ze weg moeten jagen,
haar van me afschudden,
doen alsof ik haar niet kende.

Maar Heimwee
was vastberaden
en stond erop
mij naar huis te brengen.

Nieuwsgierigheid
had welgeteld duizend vragen,
vertrouwde mij die toe
en liep toen heel hard weg.

[andere voorbeelden]

Op gebied van film sluit *Dogville* van Lars von Trier goed aan bij het idee 'Less is more': een lege filmstudio, een zwarte vloer met krijtlijnen die de grenzen van de verschillende 'ruimtes' van de huizen in het dorpje Dogville afbakenen. Naar gelang het tijdstip een achtergrond van wit of zwart doek. Slechts enkele meubelstukken en acteurs. Zo wordt het tragische verhaal verteld van Grace.

Von Trier heeft hier alles weggelaten wat niet per se nodig is om zijn verhaal te vertellen, waarbij de kijker een soort vrijheid krijgt in zijn fantasie om de 'ruimtes' naar believen in te vullen. Maar dit betekent niet dat de film minder goed is, integendeel, de theatrale stiling versterkt net de intensiteit van de vertelling. Zelfs al duurt *Dogville* drie uur; steeds hang je met je ogen aan het witte doek gekluisterd en geen moment raak je verveeld.

Dit is waar ik ook naar op zoek wil: een stiling die misschien wel ergens bevreemdend en afstandelijk overkomt, maar tegelijk ook naar de essentie gaat, en op die manier mijn verhaal op een krachtiger manier kan vertellen.

[persoonlijke evolutie]

Al reeds bij de eerste illustratie, kwam ik voor enkele problemen te staan. Met m'n eerste illustratie wilde ik tonen dat er in het begin helemaal niets was (geen materie) alleen God. Maar hoe moest ik het 'niets' uitbeelden en hoe moest ik God uitbeelden – een entiteit die voor het menselijk oog onzichtbaar is?

Bij het 'niets' kwam ik al snel bij 'n zwart vlak terecht. Zwart is een kleur dat geassocieerd wordt met oneindigheid. Hoewel wit dan weer een kleur is die geassocieerd wordt met leegte, is wit te 'licht'. En licht was er in het begin ook nog niet. Zwart is het dus geworden.

God, dat was dan weer een ander probleem. Dat God iets onwaarneembaars is, maakt natuurlijk ook dat je hem niet kan aanwijzen.

In de bijbel staat geschreven dat de mens 'naar Zijn beeld' is geschapen (Genesis 1:27). Ik heb niet lang overwogen om God af te beelden als een (soort) mens. Ondanks de kennis die de bijbel ons geeft omtrent zijn beeltenis, denk ik dat wij ons gewoon niet kunnen voorstellen hoe God eruit ziet, dat 't ons te boven gaat.

Een tweede reden waarom ik hem niet op deze wijze wou afbeelden is omdat het mijn abstractie niet ten goede zou komen. Het lijkt me onnodig om hem een uiterlijk te geven dat overigens volledig op veronderstellingen en mijn fantasie gebaseerd zou zijn. Als ik dat zou doen, neem ik 'n stuk van de vrijheid van de lezer/kijker af die zich misschien zelf al een beeld heeft gevormd van God. Ik vind het belangrijk dat de lezer de kans krijgt zelf het verhaal in te vullen.

Om God dan toch een soort van aanwezigheid te geven en hem te kunnen aanwijzen, heb ik besloten hem weer te geven als een punt. In elke illustratie zal dit punt terug komen, of 't nu heel duidelijk terug te vinden is of niet.

In het atelier vrije grafiek (ik nam het keuzevak kleurets en kleurlitho bij Jean-Paul Monbaliu) maakte ik kennis met het etsen. Ik koos hiervoor, omdat dit medium volgens mij een unieke lijn en sfeer geeft die je op geen enkele andere manier kan bekomen. Dit vraagt natuurlijk meer tijd en arbeid, ook omdat het nieuw is voor mij, maar ik geloof dat het zijn vruchten afwerpt. Het zoeken naar de 'juiste' intensiteit van lijnen en

vlakken, het 'juiste' papier, ... kortom de hele zoektocht die ik hierbij afleg werkt inspirerend en brengt mij waar ik anders misschien wel nooit zou zijn geraakt. Ik zal er wellicht veel werk en tijd moeten instoppen, maar maakt het uit dat ik slechts een fractie van wat ik maakte uiteindelijk gebruik? Het is het eindresultaat dat telt.

Op basis van één afdruk ben ik in photoshop verscheidene illustraties beginnen maken. Nadat ik een vijftal illustraties gemaakt had, wou ik minder gebruik maken van computertechnologie. Niet alleen om m'n eigen kunnen te vergroten, maar ook omdat veel van een origineel verloren gaat bij 't inscannen en digitaal bewerken.

Maar wat ik me afvroeg, was: zou ik hetzelfde en liefst zelfs nog een beter resultaat bereiken? Kon ik eenzelfde luminositeit bereiken (illustratie 'licht') zonder het digitaal optrekken van de contrasten in dat beeld? Kon ik met lichte kleuren op zwart papier afdrukken? ...

Ik kon – gelukkig – met al m'n vragen terecht bij Jos Pastijn, die me naast antwoorden ook beschikking over zijn atelier gaf.

Toen ik eind januari met Jos over grafiek en meer bepaald het etsen praatte, nodigde hij me uit in zijn atelier op de Academie voor Beeldende Kunsten, waar hij me introduceerde tot de 'non-toxische' manier van werken. In het atelier worden geen solventen meer gebruikt, waardoor het voorheen 'stinkende' atelier nu een veilige en aangename werkplaats is. De basis blijft nagenoeg hetzelfde, maar door het gebruik van nieuwe materialen worden de mogelijkheden ruimer. Wat vroeger moeilijk te realiseren was, gaat nu vrij eenvoudig.

Voorheen maakte ik m'n etsen in het atelier van de vrije grafiek van de Hogeschool waar ik op zink werkte. Jos leerde me dat etsinkt vrijwel onmiddellijk begint te oxideren van 't moment dat 't in aanraking komt met zink. Daarom was het niet aan te raden met lichte inktkleuren op zink te werken. In het atelier van Jos werkt men met koper, waarbij van oxidatie geen sprake is. Ideaal dus voor mij.

Het originele plan was zeven illustraties te maken – één voor elke scheppingsdag. Toen besloot ik het geheel als prentenboek te presenteren, maar zeven illustraties was lang niet genoeg voor een prentenboek. Over het algemeen werkt men met twaalf dubbelpagina's (daarnaast nog de schutbladen, titelpagina en colofon), dus zou ik ook minstens twaalf illustraties gaan maken. Het scheppingsverslag geeft

genoeg materiaal om dat te doen:

(1) niets (2) aarde (3) licht (4) hemel (5) scheiding land – water (6) planten (7) zon (8) maan + sterren (9) 'vliegende schepselen' (10) 'zeemonsters' (11) landdieren (12) mens: (a) adam & (b) eva (13) god rust

De originele tekst uit Genesis wou ik niet gewoon overnemen. De stijl is daarvoor te verheven en leest niet zo gemakkelijk. Ik wou pogingen ondernemen om die zelf te schrijven, maar wou gerust hulp inroepen als bleek dat ik niet in dat opzet slaagde. Ik ben tenslotte geen schrijver. Ik probeerde voorbeeld te nemen aan schrijvers zoals Geert De Kockere en Mark Insingel, die elk op hun manier goochelen met woorden en hun lezers steeds opnieuw weten te boeien. Het schrijven van de tekst verliep nogal stroef en ik riep hulp in. Het talent die ik de schrijver van mijn boek mag noemen, vond ik in mijn klas: Obed Vleugels.

Obed schrijft al vrij lang gedichtjes, maar pas in het vijfde middelbaar, door de lessen Nederlands begon hij er pas goed aan.

'Tijdens die lessen moesten we oude gedichten ontleden en uitpluizen en dat vond ik altijd super: Zowel de stijl, woordgebruik, rijm en ritme, het boeide me allemaal enorm. Vanaf dat moment ben ik vaker strakke gedichten gaan schrijven. Enkele sonetten (die stijl beperkt de creativiteit wel, maar het leert je wel om te zoeken en te vroeten tot het goed zit) stilaan ook meer zin gekregen in lossere gedichten en uiteindelijk ook versjes. In de voorbije twee jaar heeft mijn schrijfstijl nog een draai gekregen. Ik begon dan meer te werken zonder rijm en zonder strak metrum met als resultaat 'vrijere' poëzie die wel eens naar proza durft te neigen, maar goed. Het blijven meestal vrij vrolijke versjes, en zo nu en dan een diepzinniger gedichtje.'

Het eerste wat gedaan moet worden, is informatie inwinnen in verband met de mogelijkheden van realisatie en afwerking. Doe je dit niet, kan je achteraf wel eens voor verrassingen staan. De afwerking is belangrijk, ze is immers deel van je hele project en de voorstelling ervan. Dit wordt soms vergeten of weggewuifd, wat sterk te betreuren is. Hoe jammer is het niet als een prachtig vormgegeven boek door nalatig om te springen met afwerking amper open kan gedaan worden zonder dat de pagina's scheuren of losraken!

Hierbij moet ik denken aan wat me jaren geleden is verteld: een goede vormgeving is een vormgeving die de lezer niet opvalt of stoort, maar zo aangenaam en logisch is dat de lezer er niet stil bij staat dat er een vormgever bij te pas is gekomen.

Er is veel om rekening mee te houden: welk formaat kan ik printen, welk papier gebruik ik, heeft dat papier de juiste looprichting (de vezels van een blad lopen altijd in een bepaalde richting, als je hier geen rekening mee houdt, dan gaat bij 't inbinden je papier golven, valt je boek niet mooi open, ...), welke manier van inbinden gebruik ik (japans, in kattern, gelijmd, ...), wat voor 'n kaft maak ik (paperback of hardback – in linnen of papier?) en wat doe ik dan met die kaft: zeefdruk, reliëfdruk, stofwikkel, ...

Pas als je dit allemaal weet, kan je je formaat van je boek gaan bepalen en starten aan je ontwerp.

Ik heb daar allemaal goed over nagedacht en uitvoerig besproken met meerdere docenten en en besloten m'n beelden niet digitaal te bewerken of verwerken. Deze werkwijze heeft te veel nadelen: er gaat veel verloren aan diepte en detail bij 't scannen en printen; je zit vast aan een bepaald formaat van papier, een bepaald soort papier, want men wil niet zomaar elk papiertje door de printer halen (vaak heeft men zelfs slechts één soort papier: 'n glad, spierwit papier, dat niet ideaal en allerminst flaterend is voor 'n ontwerp), een laserprint geeft bij (donkere) vlakken veel glans op het papier, waardoor je ook weer niet alles kan zien, en je het in verschillende hoeken in het licht moet houden, ...

Na vele, lange gesprekken met Jos Pastijn stond het vast: alle illustraties worden gezeefdrukt, met hier en daar een ets of aquatint. De tekst wordt ook in zeefdruk, in typo of in fotopolymeer gezet.

Bij deze werkwijze ben ik veel vrijer in keuze van papier, formaat, afwerking. En ik verlies niet aan diepte of detail. Meer zelfs: ik maak niet alleen een boek om in te kijken, maar ook te voelen (voor wie propere handen heeft).

Het staand formaat van m'n boek is blijkbaar verrassend: men vraagt mij waarom ik niet voor een liggend formaat koos. Het was meer voor de hand liggend geweest om landschapjes te gaan tekenen en dat te doen op een liggend formaat, maar daar wou ik van afstappen. Waarom?

Omdat het me dwingt andere, niet voor de hand liggende oplossingen te vinden. Ook zijn boeken die erg breed zijn nogal onhandig om in te kijken, als je ze in de hand legt

Na een tijd kwam het idee om het eerste en het laatste kattern op gekleurd papier te drukken. De illustraties leenden er zich perfect toe: de eersten zijn heel donker, overwegend zwart van kleur; de laatsten blauw. De catalogen van verschillende papierleveranciers werden uitgeplozen, op zoek naar hét papier voor mij en bijna was het al besteld. Wat ons tegenhield, was dat we niet zeker waren dat de druk (optimaal) tot zijn recht zou komen op die papiersorten én dat ze niet in dezelfde grammage te verkrijgen waren. De drie katternen zouden elk hun eigen gevoel geven (in grammage, korrel, kleur) en de eenheid van het boek zou verbroken worden in drie delen.

Kleur is belangrijk. Kleur bepaalt in grote mate de sfeer, maar ook de leesbaarheid van een illustratie. Ik probeer bewust rekening te houden met de verschillende associaties die men maken kan bij bepaalde kleuren. Een kleur is in die zin niet zomaar een kleur, maar draagt een betekenis mee.

Rood, bijvoorbeeld, is de kleur van de liefde, maar ook de kleur van bloed, van agressie. Een groen kan frisheid, natuurlijkheid uitstralen. Verander je die van tint kan het als giftig, vuil en gemeen overkomen. Hoe gemakkelijk zou een beeld verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden en bijgevolg een volledig verkeerde betekenis krijgen! Tegelijk moet je ook een zekere eenheid in je kleuren brengen om het boek als één geheel te ervaren.

Ik heb dit jaar een hele zoektocht ondernomen en – al zeg ik het zelf – veel geleerd.

Illustratie was vrij nieuw voor me – dat deel kwam in onze opleiding niet al te vaak aan bod – en pas dit jaar ben ik me erin gaan verdiepen. Ik moest natuurlijk op zoek naar een manier van werken, van in beeld brengen, zeg maar een eigen stijl. Dit was niet altijd even makkelijk: telkens weer bleef ik te sterk hangen aan de waarneming, aan de realiteit. Gelukkig nam ik een keuzevak bij Carll Cneut en Annemie De Cock die me op weg hielpen en me bleven stimuleren in m'n ontwikkeling. Carll zette me er ook toe aan om niet te lang met

de knippen-en-plakken methode te blijven werken. Zo kon ik de verschillende elementen in een werk meteen ook beter op elkaar afstemmen, wat mijn gevoel voor compositie versterkt. Doordat ik dan ook de verschillende elementen niet langer in Photoshop bij elkaar plaatste en eventueel de kleur nog aanpaste, moest ik van in het begin beter nadenken welke kleuren ik zou gaan gebruiken.

Naar mijn gevoel werkte ik te veel met de computer, wat soms zo kunstmatig aanvoelde. Misschien is het omdat ik een voorliefde voor grafiek heb, maar ik miste soms de gevoeligheid, en een bepaald charme bij digitale ontwerpen. Vooral bij (inkjet)prints, die zowiezo al niet de nuances of fijne lijnen aankunnen die je bvb bij een ets wel kan bekomen.

Om m'n directe en spontane manier van werken te behouden, maakte ik de tekeningen per drukgang (per kleur) meteen op polyesterkalk (ik zou ook gewoon op papier kunnen werken, het inscannen en op film laten zetten) om de zeven te belichten.

Ook hier moest ik weer op zoek, deze keer naar een materiaal om op de polyesterkalk te tekenen. Ik probeerde allerlei verschillende materialen, van een speciale rode pantone-stift tot een pierre noire potlood tot een doodgewone wasco, die elk hun eigen structuur en hardheid geven.

Het boek begint met hele sobere illustraties – het 'niets' is ook heel sober. Het scheppingsverhaal begint met niets en eindigt heel 'vol'. De vraag die ik me stelde was: moet ik mijn illustraties ook langzaam voller en voller laten worden? Of trek ik die soberheid door, met het risico dat het boek wel eens saai zou kunnen worden?

Als ik het naar de vollere illustraties laat evolueren, gaat dat ook niet zo gemakkelijk zijn. Het is niet van mijn gewoonte om drukke illustraties te maken, integendeel, ik zoek altijd naar de essentie en probeer met zo weinig mogelijk veel voor te stellen. Dat wordt dus ook even aanpassen voor mij.

Illustratie en tekst zijn even belangrijk, maar niet gelijk. Ze moeten elkaar aanvullen en niet hetzelfde vertellen. Ze moeten op elkaar inspelen, een samenspel vormen dat tot 'n harmonieus geheel leidt. Zo staat in de

bijbel dat de aarde woest en vormeloos was, "en er lag een duisternis op haar oppervlak". Op die woorden inspireerde ik de tweede illustratie. Tegelijkertijd zegt Obed niks over de woestheid van de aarde. Op deze manier lees je niet in de tekst hoe woest ze in het begin was, maar je leest het wel af in de illustratie.

Terwijl ik aan't drukken van deze illustratie was, begon ik echt goed te voelen en helemaal voor ogen te zien hoe de rest van de illustraties ook moest evolueren. Voordien zat ik nog te zeer met de sfeer en de typische eigenschappen van ets in mijn hoofd. Maar die zaken zijn juist heel eigen aan het etsen en vrij moeilijk na te bootsen met zeefdruk. Maar waarom dat proberen nabootsen terwijl zeefdruk ook een techniek is met heel eigen charmes en sfeer? Op dit moment begon ik zeefdruk goed aan te voelen.

Ik wou mijn abstractie doordrijven in alle illustraties, omdat het doorbreken ervan ook het doorbreken van de eenheid zou betekenen. Om de schepping van de planten voor te stellen wou ik niet gewoon een boompje en een bloemetje gaan tekenen, en zelfs een soort behangpapiertje paste niet in het geheel. En ook bij andere illustraties moest ik zien af te stappen van het vanzelfsprekende. Door terug de directe en wat brute lijnvoering aan te wenden die ik voorheen bij de illustratie van de aarde gebruikte, en de kleur veel van de betekenis mee te laten bepalen, kwam ik uiteindelijk tot de illustraties die ik nu heb.

Het doet allemaal misschien minimalistisch aan, maar het werk aan deze illustraties is verre van minimaal. Om de nuances in de kleuren en de fijngevoeligheid in de structuur te bereiken die ik wou, heb ik veel meer drukgangen moeten drukken dan op het eerste zicht lijkt. De vele lagen zijn ook niet bedoeld om opvallend zichtbaar te zijn, eerder om subtiele accenten te leggen.

[Bronnen]

Nieuwe Wereldvertaling van de Helige Schrift - met studieverwijzingen
(uitgave 1995), uitgegeven door het
Watch Tower and Tract Society of New York, Inc.

Een boek voor alle mensen (1997), uitgegeven door het
Watch Tower and Tract Society of New York, Inc.

Buiten de lijntjes gekleurd, Marita Vermeulen, Lannoo,
isbn 90-2096-486-0

Die Bibel in der Kunst, Das 19. Jahrhundert, collection b,
isbn 3-438-04461-7

Roger Raveel, Het grafisch oeuvre, Ludion, isbn 90-5544-590-8

De Schepping, Bart Moeyaert en Wolf Erlbruch, Querido,
isbn 90-451-0045-2

Le commencement du monde, Bernard Clavel en Daniel Maja,
Albin Michel jeunesse, isbn 2-226-10194-2

Woeste Mie, Geert de Kockere en Carll Cneut, De Eenhoorn,
isbn 90-5838-027-0

Jij Lievert, Geert de Kockere en Sabien Clement, De Eenhoorn,
isbn 90-5838-138-2

<http://www.annkestens.be>

Ontmoetingen, Geert de Kockere en Isabelle vandenabeele,
De Eenhoorn, isbn 90-5838-139-0

Gezichten : gedichten, Mark Insingel, In de Knipscheer,
isbn 90-6265-477-0

Dogville, Lars von Trier, 2003

[Dankwoord]

Mijn grootste dank gaat uit naar Jos Pastijn, die intussen zo ongeveer mijn mentor is geworden. Dank je voor al je steun, je wijze raad, je tijd, het delen van je vakkennis en zo mee op te gaan in dit project.

Leen, ik heb al veel mensen vrienden mogen noemen, maar er zijn er maar weinig die ik goede vrienden noem. Een goede vriend zijn, houdt in tijd, begrip en liefde voor elkaar te hebben. Jouw medeleven, oprechtheid, begrip en steun hebben me getoond dat je vriendschap echt is. Dank je dat je me altijd het gevoel gaf begrepen te worden.

Mama, Thieu, dank je voor de vele knuffels die me altijd de moed gaven om door te zetten wanneer die me ontbrak. (keep 'em coming!)

Obed, voor je humor, je poëtische ziel, de diepzinnige discussies en je bereidheid te helpen door de tekstjes bij de illustraties te schrijven.

Dank aan alle docenten, zonder wie ik niet zou kunnen wat ik nu kan, in het bijzonder Jos Pastijn, Annemie Decock, Carll Cneut, Peter De Roy, Roel Goussey en Harold Vergucht.

Verder ook dank aan God voor; nu ja, alles!

Dank aan degenen die niet in mij geloofden om mij de motivatie te geven om jullie ongelijk te bewijzen.

Mijn bijzondere dank gaat natuurlijk uit naar mijn promotor Martin Baeyens en co-promotor Johan Bosschem. Dankjewel!

[Colofon]

2005-2006

lay-out en tekst: Stéphanie Besard

gezet uit de Gill Sans

geprint op Conqueror texture vergé, 100g/m²